

Borhi László

Történhetett volna másként?

MAGYARORSZÁG
ÉS KÖZÉP-EURÓPA
SZOVJETIZÁLÁSA

Paul Ricoeur francia filozófus szerint a történelem nem lemez, amit le kell játszani. Világos, hogy nincsenek eleve elrendelt események, és visszatekintve gyakran látszik, hogy melyek azok a pontok, ahol a történelem más fordulatot vehetett volna. Hét évtizeddel a kommunista hatalomátvétel után joggal merül fel a kérdés, hogy történhetett volna-e másként. Elkerülhető volt-e a sztálinista politikai rendszer bevezetése, illetve ezzel szoros összefüggésben a szuverenitás elvesztésével járó betagozódás a Szovjetunió kelet-európai érdekszférájába?

A SZOVIETENŐ
KOMMUNISTA
PÁRTJÁNAK
TÖRTÉNETE

ÉLJEN
SZINTÁ

Mielőtt megpróbálunk válaszolni erre a magyar, illetve a közép-kelet-európai történelem sorsdöntő kérdésére, fontos megvizsgálunk, hogy pontosan mit is jelentett a szovjet zónába történő betagozódás, azaz a szovjet dominancia. Röviden, a Vörös Hadsereg által elfoglalt területek, Churchill szavaival a „Stettintől Triesztig” terjedő térség – amelybe beletartozott Kelet-Berlin, Prága, Budapest, Bukarest és Szófia is – a szovjet politikai, gazdasági és katonai erőter része lett. A sztálinista berendezkedésű államok birodalmi szolgáltatásokat teljesítettek a Szovjetunió számára, Moszkva kiterjesztette hatalmát a kontinens közepéig.

KETTŐSZTOTT VILÁG

A szovjet katonai megszállás terheit szinte teljes egészében a névlegesen független, ám szovjet ellenőrzés alatt működő államok állták, és legalábbis Magyarország területét minden korlátozás nélkül használhatták a Szovjetunió fegyveres erői, amit a magyar vezetés nyilván nem minden kényszer nélkül tett lehetővé egy jelképes összegért. Emellett a megszállt országok hatalmasra duzzasztott katonai ereje is a birodalmi központ rendelkezésére állt,

és ezek a hadseregek a szovjet katonai vezetés által rájuk oktrojált katonai doktrínát alkalmazták.

Szorosan kapcsolódott a szovjet védelmi periféria kiterjesztéséhez a zóna országainak gazdasági kiszolgáltatottsága. Moszkva a teljesen vagy részben szovjet tulajdonba vett helyi vállalatok által jelentős haszonra tett szert, és gyarmati jellegű gazdasági megállapodások révén kitermelési költségen, korlátozás nélkül jutott azokhoz a nyersanyagokhoz – kőolaj, urán, bauxit, szén, mangán –, amelyekre gazdaságának újjáépítéséhez és katonai beruházásaihoz szüksége volt. A rendszerváltáskor a szovjet katonai vezetés képviselői kifogásolták, hogy a keleti blokkba tartozó országok elvesztésével a Szovjetunió újra periférikus hatalommá válik, akárcsak a világháború előtt. Vagyis Moszkva a második világháborút követő európai terjeszkedésnek köszönhette világhatalmi státusát.

De hogyan és miért jött létre a kettőosztott világ, a kommunista-demokratikus megosztottságon alapuló európai rend? Ez a politikai rendszer nem 1945-ben, a háború után rajzolódott ki, hanem már a második világháború alatt. Szorosan kapcsolódik ehhez a kérdéshez, hogy létezett-e „mesterterv” a szovjet terjeszkedésre, illetve hogy a

szovjet politika a Nyugat által támasztott vélt vagy valós biztonságpolitikai kihívásra adott válaszként fogható-e fel.

A szándékosság szerepe több történeti kérdésben is megosztja a történészeket. Létezett-e német mesterterv a világ meghódítására 1914-ben? Mikor döntötte el Hitler, hogy kirobbantja a második világháborút, és minek a hatására dönt el, hogy végez a kontinens zsidó lakosságával? Mindezek olyan problémák, amelyekről sok vita folyt. Olyan mestertervek, amelyek mindent elárulnak készítőik szándékairól és a konfliktusok okairól, nem kerültek elő, és nem is nagyon valószínű, hogy valaha előkerülnek, hiszen minden biztonnyal nem is léteznek. A részletes megtervezés hiánya azonban nem jelenti egyben a szándék hiányát, mint ahogy azt jó néhány történetíró Sztálin esetében feltételezi.

Hasonlóan problematikus az a tétel, amely szerint Sztálin csak reagált a Nyugat – elsősorban az Egyesült Államok – agresszívnek vélt külpolitikájára, amikor szovjet típusú diktatúrát vezetett be a megszállt országokban. Legtöbbször a Marshall-tervet, más néven az Európai Rekonstrukciós Programot említik a drasztikus szovjet politikát kiváltó okként, hiszen annak bejelentését követően került sor a len-

A szövetséges államok vezetői a jaltai konferencián, 1945. február 4–11. Középen Joszif Visszarionovics Sztálin és Winston Churchill. A karosszékben Franklin D. Roosevelt.

gyelországi Szklarska Porębában megtartott konferenciára, amelyen megalakították a nemzetközi kommunista szervezetet, a Kominformot, és amelyen állítólag döntés született a proleárdiktatúra bevezetéséről.

AZ OSZTOZKODÁS

A második világháborút követő rendezést két fő tényező befolyásolta. Egyrészt a szövetséges (nagy)hatalmak elképzelései arról, hogy miként hozható létre egy stabilitást adó új európai rend, másrészt pedig a háború megnyeréséhez vezető stratégia. E két feltelet összefüggött.

Sztálin nem rejtette véka alá, hogy a Vörös Hadsereg által elfoglalt területeken szovjet típusú politikai rendszert vezetnek be. Arról is beszélt, hogy a cárok tudták, hogyan kell megnyerni a háborút, de nem tudták megnyerni a békét, ő azonban ezt is tudja. Magyarán: nem vonul ki az általa megszállt területekről. A szovjet vezető már a harmincas évek végén bejelentette igényét arra, hogy kiterjessze a szovjet birodalom határait. A Hitlerrel kötött megállapodások révén megszerezte Lengyelország egy részét és a balti államokat. 1940 novemberében Vjacseszlav Molotov külügyminiszter Berlinbe utazott, ahol a német birodalom vezetőinél el akarta érni, hogy a Szovjetunió döntő befolyást szerezzen Bulgáriában. Mivel Hitler erre nem volt hajlandó, újabb megállapodásra nem került sor. Ezért Hitler elrendelte a Barbarossa-terv végrehajtását.

Alig több mint egy évre rá a brit külügyminiszter tárgyalt Moszkvában egy angol–szovjet barátsági szerződésről. Igencsak megváltoztak a körülmények, hiszen a német hadsereg Moszkvánál állt. Sztálin étvágya azonban nem mérseklődött, sőt inkább nőtt. Közölte Edennel, hogy a szovjet érdekszféra részeként tekint Kelet-Európára. Végül ez a kitétel amerikai nyomásra nem került bele a szerződésbe.

Nagy-Britanniának szembe kellett néznie azzal, hogy két szövetségeséhez

képest meggyengült a helyzete, miközben fenn akarja tartani nagyhatalmi státusát. Ez óhatatlanul azzal járt, hogy külpolitikai szerepvállalását a számára kulcsfontosságú területekre kellett korlátoznia. Ez London esetében a Földközi-tenger, a Közel-Kelet, illetve Görögország volt. Nagy-Britanniát sohasem érdekelte a kontinens belseje, mindig is tengeri hatalom volt. Kizárólag abban volt érdekelt, hogy a szárazföld belseje ne kerüljön egyetlen hatalom uralma alá.

A Foreign Office 1943 januárjában egyetlen példányban készült feljegyzést juttatott el Cordell Hull amerikai külügyminiszternek a brit–szovjet viszony kilátásairól. Eszerint a világpolitika egészének figyelembevételével kell megállapodni az oroszokkal. A megállapodás érdekében „át kell engedni Romániát a farkasoknak” a Szovjetunióval határos többi országgal együtt. Nehezítette a londoni vezetés helyzetét, hogy amikor 1943-ban Moszkvában a három szövetséges hatalom külügyminisztere között megbeszélésre került sor, Cordell Hull bejelentette, hogy a

A szovjet térfoglalást mutató francia plakát

háborút követően nem maradnak Európában az amerikai csapatok.

Rövidesen brit ajánlat érkezett Moszkvába: Görögorszáért cserébe felajánlották Romániát. Különösen a Foreign Office – az élén Edennel – sürgette az érdekszférák mentén lebonyo-

lított megállapodást, hiszen elterjedt nézet volt, hogy a nagyhatalmi hegemónia stabilizálja az egyébként kaotikus térséget. Ezt a nézetet különösen E. H. Carr történész és publicista hirdette, akinek írásai a londoni *The Times* hasábjain jelentek meg és jelentős befolyással bírt a Foreign Office-ra. Ő sugallta 1943-ban azt a cikket, amely mellett érvelt, hogy a kontinens központi részét át kell engedni az oroszoknak.

Churchill álláspontja meglehetősen kétértelmű volt: „az Atlanti Charta kitételeit nem szabad úgy értelmezni, hogy megtagadjuk a Szovjetuniótól azokat a területeket, amelyeket a német támadás idején birtokolt”, bár „katasztrófa lenne – írta –, ha az orosz barbárság leigázná Európa ősi államainak kultúráját és függetlenségét”. Ugyanakkor logikusnak tűnt számára, hogy az 1941-es megbeszélések alapján kell megegyezni Moszkvával a geopolitikai kérdésekről. A következményekről nem voltak illúziói: „A Gonosz rászabadulhat a világra, a szovjetek megrészegülnek a hatalomtól, s nem ismernek határokat.” Külügyminisztere, Eden 1944 nyarán felsorolta azokat az országokat, amelyek iránt London nem vállalt elkötelezettséget: köztük volt Lengyelország, Csehszlovákia és Magyarország is.

A katonai események ekkor már egyértelműen arra utaltak, hogy a kontinens keleti fele szovjet megszállás alá kerül, és csak Sztálin jóindulatán múlik, hogy mi lesz a sorsa. Sztálin már kezdettől sürgette, hogy az angolszászok nyissanak egy második frontot a szovjet hadsereg nehezedő nyomás enyhítésére. A kérdés nemcsak az volt, hogy erre mikor lesznek képesek, hanem az is, hogy Európa melyik részén kerüljön rá sor. A hivatalos amerikai álláspont az volt, hogy a helyszín kijelölésénél nem szabad politikai szempontokat tekintetbe venni, vagyis figyelmen kívül kell hagyni a háború utáni politikai rendezés kérdését. Egyetlen szempont érvényesülhetett, hogy melyik opció a legcélszerűbb a győzelem érdekében. Annál is inkább, mivel Washingtonban nem az érdekszféra-politika mentén gondolkodtak a győzelmet követő rendezésről.

Franklin D. Roosevelt elnök arra számított, hogy Európa stabilitását két „csendőr”, Nagy-Britannia és a Szovjetunió, Ázsiáért pedig két másik hatalom, az Egyesült Államok és Kína szavatolja majd. Ez az elképzelés feltételezte, hogy a győztes hatalmak szövetsége a

AZ ELKANYARODÁSELMÉLET KRITIKÁJA

Létezik egy olyan felfogás is, amely szerint a szovjet típusú politikai rendszer átültetése úgy is felfogható, mint a térség történelmileg kialakult „elmaradott” gazdasági-politikai struktúrájának következménye. Eszerint a 17. századi Európa gazda-

sági fejlődésének szétágazásához nyúlnak vissza Kelet-Európa lemaradásának, valamint az archaikus politikai struktúrák konzerválódásának gyökerei.

A kelet-európai fejlődés elkanyarodásának elmélete azonban több problémát vet fel, mint

amennyit megold. Egyrészt nem képes megbirkózni a szovjet hatalmi beavatkozásra vonatkozó bizonyítékokkal, másrészt a végtelen regresszió logikai hibájába esik, vagyis ha igaz, hogy történelmi események okaiért a régmúltig kell visszanyúlni, úgy

egyetlen eseménynek sem találunk meg a közvetlen kiváltó okát. Végül nem magyarázza meg, hogy miként keletkeztek szinte azonos politikai rendszerek olyan eltérő múltú és kultúrájú országokban, mint Csehszlovákia vagy Bulgária.

háború után is fennmarad. Ilyen értelemben mindegy volt, hogy melyik hadsereg hol áll meg. Különösen annak fényében, hogy az amerikai politikai elit egy része úgy vélte, Sztálin országa a demokratizálódás útját járja és a béke érdekében hajlandó lesz együttműködni a Nyugattal.

Az első partraszállás Olaszország déli részén történt 1943-ban. Nem ezt szánták a fő hadműveletnek, ám Magyarországon azt a reményt táplálta, hogy az angolszászok meg sem állnak a Duna-medencéig. A térségbeli ábrándok világába tartozott még, hogy a nyugatiak a Balkánon is partra szállnak és megelőzik az oroszokat. Ebben bízott a magyar, a román és a bolgár vezetés, és ez motiválta az ún. kiugrási terveket.

SZÁZALÉKOS ELHATÁROLÁS

A történetírásban is rögzült tévhittel ellentétben Churchill sem gondolta komolyan, hogy a Balkán-félszigetről kellene a fő csapást mérni a tengelyhatalmakra. A Balkánt legjobb esetben is mellékhadszíntérnek szánta, hogy elterelje a német hadvezetés figyelmét Franciaországról. Ilyen céllal – „Jupiter” fedőnéven – még egy skandináviai hadműveletre is gondolt.

1943 augusztusában a kanadai Quebecben Rooseveltt és Churchillel megállapodott abban, hogy a második frontot Normandiában nyitják meg, és a kiegészítő hadműveletre sem a Balkánon, hanem ugyancsak francia területen kerül sor. Bár kizárólag katonai indokokkal magyarázták a döntést, nehéz nem gondolni arra, hogy ezzel akarták bebiztosítani azokat a területeket, amelyeket semmiképpen sem szerettek volna orosz kézre juttatni. Mindazonáltal a „három nagy”, Sztálin, Churchill és Roosevelt teheráni találkozásán az amerikai elnök újra felelevenítette

a balkáni terveket. Nem tudni, miért, hiszen sohasem támogatta, talán arra számított, hogy minden jelenlévő elutasítja. Ez meg is történt, és a döntést nem változtatták meg.

1944 októberében Churchill – elfogadva, hogy a továbbiakban Nyugat-Európára kell koncentrálni – immár másodszor utazott Moszkvába, hogy találkozzék a szovjet vezetéssel. Nem először tárgyalt Sztálinnal négy szemközt. Első megbeszélésük alkalmával hajnalig poharaztak, s a brit kormányfő valamelyest megkedvelte a diktátort. A hibát azzal követte el, hogy azt hitte, ez az érzelme kölcsönös. Sztálin cinikusabb volt, és úgy jellemezte Churchillel, hogy az a fajta, aki belenyúl az ember zsebébe, és az utolsó fillérig mindent kivesz belőle.

Ezen a megbeszélésen történt a híres eset, amikor a brit kormányfő egy papírfecniere piros ceruzával felírt öt országot: Bulgáriát, Romániát, Jugoszláviát, Magyarországot és Görögországot, majd mindegyik mellé felírt egy százalékos arányt a brit, illetve a szovjet befolyás mértékéről. Sztálin egyszerűen egy pipával jelezte, hogy egyetért. Másnap azonban utasította külügyminiszterét, Molotovot, hogy tárgyalja újra Magyarországot, ahol eredetileg 50-50 százalékos állapotban állapodtak meg. Nagy-Britannia is többet akart Bulgáriában, mint az eredetileg neki szánt 10 százalék, így végül mindkét országban 80-20-ra módosult az arány Moszkva javára.

Sztálin elégedett lehetett az eredménnyel, nem véletlenül rázogatta Churchill kezét a megbeszélést követő díszében. Megkapta Churchillel, amit Hitlertől és Ribbentropól négy évvel korábban nem sikerült kicsikarnia: a Balkánt. Elégedett lehetett Churchill is, hiszen „hivatalosan” is az övé lett Görögország. A 19. századot idéző nagyhatalmi osztozkodás annyira kényes volt,

hogy az arról szóló beszámólót kihagyták a minisztertanácsi jegyzőkönyvből. Később a brit politikus felvetette ugyan, hogy angolszász csapatok is vegyenek részt Magyarország megszállásában, de ennek nem volt jelentősége, hiszen a javaslat megtételek a szovjet csapatok már Szolnoknál voltak.

LENGYELORSZÁG ÉS CSEHSZLOVÁKIA

Lengyelország és Csehszlovákia nem szerepelt a megállapodásban. A csehszlovák emigráns kormány vezetője 1943 decemberében Moszkvába utazott, hogy barátsági szerződést kössön a Szovjetunióval. Edvard Beneš és köre szovjetbarát irányvonal mellett kötelezte el magát. 1938-ban a csehszlovák vezetés csalódott a Nyugatban, és arra jutott, hogy a továbbiakban csak Moszkvában bízhat a németekkel szemben. Azt remélte, hogy szovjetbarát külpolitikával elkerülhető egy esetleges kommunista hatalomátvétel. Nem mintha Beneš különösebben tartott volna ettől, hiszen azt propagálta, hogy Sztálin és a Szovjetunió már nem a régi. Sőt, arra biztatta a szovjet diktátort, hogy ne engedje át Magyarországot az angoloknak, hanem a Szovjetunió szállja meg.

Azt állította, hogy ő nem olyan radikális, mint némely kollégája, aki teljesen fel akarja számolni Magyarországot. De – mondta – „Magyarországon forradalmat kell csinálni, a feudalizmust el kell pusztítani”. Azonban az angolok és az amerikaiak félnek egy Kun Béla-féle forradalomtól. „El tudom képzelni, mi lenne, ha csak angolok lennének ott. A magyar arisztokraták elvinnék őket hétvégékre, vadászatokra, s elmagyaroznák nekik, hogy Magyarország a legrégebb európai demokrácia.” A két világháború között ez történt,

tette hozzá. „Mindez nem ismétlődhet meg, ezért fontos számunkra – magyarázta Sztálinnak –, hogy [az oroszok] részt vegyenek a megszállásban.”

Beneš szava nyilván nem volt döntő ebben a kérdésben, az ő kérése nélkül is szovjet megszállás történt volna. Kijárolódott azonban a minta, hogy a regionális államok szovjet segítséggel kívánták a maguk ízlése szerint formálni szomszédjaik belpolitikáját. Elegendő az 1956-os forradalom és szabadságharcra vagy az 1968-os prágai tavaszra gondolni.

Bár Lengyelország volt a térség legfontosabb országa, kevés kétség férhetett hozzá, hogy Varsó sem számíthat a nyugati hatalmak – köztük az Egyesült Államok – segítségére. Sztálin itt is taktikusan járt el: hagyta, hogy az általa is sürgetett varsói felkelésben lemszárolják a szovjetellenes lengyel elemeket, és kész helyzetet teremtett azzal, hogy megalakította a kommunistákból álló lublini kormányt, miközben a győzelem a Vörös Hadseregen múlt – ez a tény politikai kérdésekben megköttötte az angolszászok kezét. Nem szabad elfelejteni, hogy – miként az amerikai vezérkari főnökök rámutattak – a Szovjetunió döntő katonai erőfölénnyel rendelkezett Közép-Európában. Rooseveltt az Egyesült Nemzetekre vonatkozó terve miatt is engedékenynek mutatkozott a Szovjetunió lengyelor-

szági törekvései iránt. Sztálin úgy akart az ENSZ-elképzelésnek keresztbe tenni, hogy minden szovjet tagköztársaságnak szavazati jogot követelt, de a lublini kormány kisebb átalakításáért cserébe végül is megelégedett azzal, hogy a Szovjetunió három szavazati jogot kapott (Szovjetunió, Belorusszia, Ukrajna).

Mindez nem jelentette azt, hogy Lengyelországot automatikusan leírták volna, de valójában szinte semmi nem állt rendelkezésre a szovjet politika befolyásolására. Harriman, Washington moszkvai nagykövete már a teheráni konferencia után észrevette, hogy a szovjet vezetés nem működik együtt a legkisebb dolgokban sem, és még azt sem sikerült elérni, hogy a szovjet csapatok által kiszabadított amerikai foglyokat saját tisztjeik meglátogathassák, mielőtt – hosszas procedúra után – végre eleresztették őket az oroszok. Igaz az is, hogy Harrimannek az a benyomása támadt, az elnököt Lengyelország kivételével nem érdekli Kelet-Európa.

Csehszlovákia helyzete más volt, hiszen az amerikai hadsereg szabadította fel az ország nyugati részét. Prága felszabadítását Moszkva kérésére az amerikaiak átengedték a Vörös Hadseregnek, és ez döntő módon befolyásolta Csehszlovákia sorsát. Ezt követően – kétoldalú megállapodás alap-

ján – mind a szovjet, mind az amerikai csapatokat kivonták az országból. Románia és Bulgária politikai eseményei már 1945-ben sem hagytak kétséget afelől, hogy ezekben az országokban kommunista berendezkedésű politikai rendszer épül ki.

SZOVJET TÉRNYERÉS MAGYARORSZÁGON

Mivel Magyarországon 1945-ben szabad választásokat tartottak és 1948-ig többpártrendszer működött, elfogadhatónak látszott a feltevés, hogy eredetileg nem volt napirenden a szovjet rendszer magyarországi bevezetése. Ezt látszott alátámasztani, hogy a hazatérő magyar kommunisták azt az utasítást kapták a Kremlben, hogy „*si-etni nem kell*”, tiszteletben kell tartani a magántulajdont. Igaz, a történelemkönyvekből gyakran kimarad az utasítás további része, amely így szólt: „*szavakkal nem kell fukarkodni, ijesztgetni azonban nem kell. De amikor megerősödnek, lehet továbbmenni [...]* *Mozgatni kell minél több embert, akik hasznat hozhatnak.*” Vagyis – Sztálin terminológiájával – a hasznos idiotákat. Viszsaemlékezéseiben Rákosi megírta: a kezdeti mérsékletesség, ha az addigi politikát annak lehet nevezni, csak politikai jellegű volt. Valószínűleg ez annak

A KIUGRÁSÉRT SOHASEM ÍGÉRTEK KEDVEZŐ FELTÉTELEKET NEM VOLT JÓ OPCIO

Kállay Miklós miniszterelnök már 1942 nyarán titkos tárgyalásokat kezdeményezett az angolszász szövetségesekkel a háborúból történő kiválás érdekében. Hamarosan a finnek, a románok és a bolgárok is követték a példáját. Korábban úgy gondoltuk, hogy a siker kulcsa Budapesten volt, mindössze el kellett volna fogadni a feltétel nélküli megadást. Kutatásaink viszont arra mutatnak, hogy a szövetségeseket nem különösebben érdekelte az a lehetőség, hogy leválassák a kisebb tengelyhatalmakat, egészen a quebeci konferenciáig. Ekkor fontossá vált a megfelelő pillanatban való kiugratásuk, hogy a németek kénytelenek legyenek megszállni őket, tehermentesítve ezzel a partra szálló csapatokat.

Ennek megfelelően 1943 novemberében döntés született arról, hogy ki kell kényszeríteni Magyarországot és Románia kiugrását a háborúból még abban az esetben is, ha az német megszállást von maga után. Korábban az angolszászok elfogadták, hogy a német megszállás veszélye miatt csak abban az esetben szabad szakítani Hitlerrel, ha a szövetségesek képesek kézzelfogható segítséget nyújtani. Bár 1943 decembere és 1944 februárja között Ma-

gyarország készen mutatkozott elfogadni a feltétel nélküli megadást elvét, mégsem sikerült különbékét kötni, annak ellenére, hogy 1944 márciusában egy amerikai katonai delegációt fogadtak ennek érdekében.

Az is elterjedt nézet, hogy azért állították helyre a trianoni határokat, mert Románia kivált a háborúból. Ennek ellentmond az, hogy az 1944 elején Magyarország számára készült szovjet fegyverszüneti feltételek ugyanazt a formulát tartalmazták, mint amit 1945 januárjában kellett aláírni. Edvard Beneš csehszlovák politikus már 1943 decemberében úgy értesült Moszkvában, hogy Magyarország elveszti a visszakapott területeket.

Kállay Miklóst tehát nem terheli felelősség a békefeltételekért, hiszen nem volt jó opciója, a kiugrásért sohasem ígértek kedvező feltételeket. Utólag – a kimenetel tudatában – úgy tűnik, jobban tette volna, ha nem folytatja le a béketárgyalásokat, hiszen akkor vagy nem kerül sor a német megszállásra, vagy csak később, amely esetben nem lett volna idő a zsidó lakosság deportálására.

Gerő Ernő visszaérkezik Moszkvából,
1945. augusztus 27.

volt köszönhető, hogy Moszkva be akarta várni, amíg aláírják a békemegállapodást az egykori német csatlós országokkal.

Hiba lenne a magyarországi szovjet politikát a belpolitikai berendezkedésre redukálni. Ugyanilyen fontos volt – ha ugyan nem fontosabb – a birodalmi terjeszkedés politikája, amely dinamikus viszonyban állt a fokozatos szovjetizálással. A gazdaságban lezajló szovjet térnyerés egyrészt kikezdte az ország szuverenitását, másrészt elősegítette a kommunista párt hatalomra jutását, és ezzel egy időben kiszolgálta a Szovjetunió gazdasági-katonai igényeit. 1945 decemberében Sztálin utasítására létrehozták a kommunista vezetést, név szerint Vas Zoltán irányítása alá kerülő Gazdasági Főtanácsot. Ettől kezdve itt születtek a gazdaságpolitikai

döntések, és ez a szerv döntött a központosított pénz- és nyersanyag-allokációról is. Végül, de nem utolsósorban elősegítette a német tulajdonnak minősített vállalatok szovjet kézre adását.

A potsdami deklaráció értelmében – amely a három nagyhatalom egyetértésével született – a szovjet megszállás alá került volt csatlós államok német és olasz részvényei szovjet tulajdonba kerülhettek. A Gazdasági Főtanács segítségével a magyar bányászat, nehéz- és könnyűipar, a biztosítási és bankrendszer, valamint a légi és folyami közlekedés jelentős része szovjet állami tulajdonba került. Egy 1945-ben – Gerő Ernő által – felhatalmazás nélkül parafált magyar–szovjet gazdasági megállapodás adta meg a magyar gazdaság bekebelezésének jogi kereteit, egyben ez a szerződés tette le a külkereskedé-

lem szovjet irányba történő áttérelésének alapkövét is. Tekintve, hogy az akkor még kiscgazda többségű országgyűlés nem ratifikálta volna az egyezményt, ezt a feladatot a törvényhozás funkcióját bitorló Nemzeti Főtanácsra bízta. Hasonló megállapodást kötöttek Romániával is, azzal a különbséggel, hogy az ottani gazdaság még nagyobb részére irányozták elő a SovRomnak nevezett vegyesvállalatokat, mint Magyarországon.

Gyakran előfordult, hogy a szövetséges hatalmak valamely államának tulajdonát is németnek minősítették. Így módon kerültek francia, amerikai és brit cégek is részben vagy egészben szovjet kézre. Németként kezelték az osztrák gazdasági érdekeltségeket is. Így sikerült szovjetizálni a Creditanstalt Bankvereint, amely ezt követően a magyarországi szovjet cégbirodalom pénzügyeit kezelte, de megszerezték a Julius Meinl üzlethálózatát is – annak ellenére, hogy az 1943-ban mindhárom szövetséges által elfogadott londoni deklaráció értelmében az Anschluss követően német kézbe került osztrák tulajdonokat nem lehetett németnek tekinteni.

Magyarországon két hatalmas vállalatot, az amerikai General Electric leányvállalatát, a Tungramot, illetve a MAORT-ot (Magyar–Amerikai Olajipari Részvénytársaság) nem sikerült ilyen módon megkaparintani. Utóbbi végül egy koncepció per eredményeként államosították, majd beolvastották a szovjet olajipari vállalatba, a Tungramot pedig egyszerűen állami tulajdonba vették. A szovjetizált vállalatokat az ötvenes években visszavásároltatták Magyarországgal. Ráadásul Ausztria jóvátételt követelt a szovjetek által elvett vállalatokért, amit Moszkva Magyarországra hárított. Az elvett amerikai vállalatokért a magyar állam egy 1973-ban aláírt megállapodás keretében kompenzációt fizetett.

Néhány jelentősebb cég esetében vegyesvállalatok jöttek létre. Ide tartozott az olajipar (ez egyelőre csak formális volt, amíg meg nem szerezték a MAORT-ot), a bauxitkitermelés, a légi és a folyami közlekedés. Ugyanakkor a világ egyik jelentős mangánkitermelő vállalatát egyszerűen szovjetnek minősítették. Az ezekre vonatkozó megállap-

podásokat – a magyar szakértői véleményeket figyelmen kívül hagyva – 1946 elején aláírták. Schoenfeld amerikai követ nem véletlenül jegyezte meg, hogy kevesebb mit egy év alatt Magyarország szovjet gyarmat lett. A szovjet vállalatokat itt időkorlátozás nélkül hozták létre, ellentétben Ausztriával, ahol 50 éves időszakot állapítottak meg. Ezek profitját előre kellett kifizetni, még mielőtt ki lehetett volna deríteni, hogy valóban termelnek-e hasznot. A legfontosabb az volt, hogy termékeikre Moszkva monopóliumot szerzett.

A vegyesvállalatokra vonatkozó megállapodások súlyosan sértették a magyar gazdasági érdekeket, mivel gyarmati feltételekkel biztosították a szovjeteknek a hozzáférést az ország fontos nyersanyagaihoz. Nagy Ferenc minden bizonnyal azért fogadta el a megállapodásokat, mert abban bízott, hogy küszöbönálló moszkvai útján cserébe területi engedményeket kaphat Romániával szemben. Az amerikaiak és a britek is támogatták volna, ha csekély mértékű területi kiigazítás történik Magyarországra, a szlovák és erdélyi területekről azonban a döntés szovjet kézben volt. Erdély tekintetében a fegyverszüneti egyezmény elvileg nyitva hagyta a kaput erre. A tárgyalásról szóló magyar jegyzőkönyv szerint Sztálin nem is zárkózott el ettől. Ez azonban csak önámítás volt. Mint a szovjet jegyzőkönyvből kiderül, Sztálin világosan tudtul adta, hogy helyreállítja a trianoni határokat.

Katonai téren sem volt jobb a helyzet, hiszen a szovjet haderő egy kétoldalú egyezmény értelmében magyar költségen állomásozhatott Magyarországon az ausztriai szovjet megszálló csapatok utánpótlásvonalának biztosítására. A Szovjetunió déli hadseregcsoportjának ellenőrzése alá tartozott például a magyar légtér, és a hazai hatóságok jóváhagyása nélkül mozoghattak az idegen állam csapattestei.

NINCS MÁS ÚT

A fegyverszüneti időszakban a magyar kormány tevékenységét a Szövetséges Ellenőrző Bizottság felügyelte, amelynek feladata a fegyverszüneti szerződésben előírt feltételek teljesítésének ellenőrzése volt. A SZEK-en belül a szövetségesek – papíron – egyenrangúak voltak, valójában a bizottság a szovjet elnök akaratának végrehajtó szerve-

ként működött. Olyannyira, hogy a szervezet nyugati munkatársainak beutazását is – jogellenesen – korlátozta azzal a felkiáltással, hogy „ez a mi zónánk, és minden olyan személyről tájékoztatást kérünk, aki be akar lépni”.

Rákosi Máttyás

A SZEK-nek kulcsszerepe volt a kommunista hatalomátvételben is. Bár a szovjet taktika általában rugalmas volt és a helyi viszonyokhoz alkalmazkodott, bizonyos elemekhez mindenütt ragaszkodtak. Ezek közé tartozott a rendőrség, kiváltképp a politikai rendőrség kommunista uralom alá vonása, illetve a kormányzatban azoknak a tárcáknak a megszerzése, amelyek ezeket felügyelték. Az 1945-ös választást követően a szovjet szemmel leszerelt Magyar Kommunista Párt vezetése megegyezett a nyertes Független Kisgazdapárttal a tárcák elosztásáról, és a megegyezésre még a SZEK elnöke, Vorosilov marsall is áldását adta. Moszkvából azonban megvétózták a megállapodást. Molotov utasítására egy további miniszterelnök-helyettesi posztot kellett juttatni az MKP-nak, és át kellett adni a Belügyminisztériumot is.

Puskin szovjet nagykövet elégedetten nyugtázhatta, hogy szovjet szempontból a kormány minden tagja megbízható. 1945 végén tehát az egyik totalitárius birodalmat felváltotta a másik. A kormány kulcstárcái a szovjet érdekeit képviselő kommunista párt kezében voltak. A kommunisták

tartották a kezükben a helyi önkormányzatok többségét, s uralmuk alatt állt a rendőrség, főleg a katonai elhárítás és a politikai rendőrség, amely lehallgatta a demokratikus pártokat.

Am a választási eredményeket látva a kommunisták körében eluralkodott az a nézet, hogy nemcsak parlamentáris úton lehet hatalomra jutni. Az MKP vezetése utcai demonstrációkra, az ellenzéki pártok bomlasztására adott utasítást. Tudatában van, mondotta, hogy a lakosság békére vágyik, ám meglátása szerint ennek még nem jött el az ideje. Sztálinnal folytatott megbeszélését követően Rákosi új instrukciókkal tért haza. 1946 tavaszán a kisgazdapárt belpolitikai háborúban állt a kommunistákkal. Az 1945-ben választási győzelmet aratott párt követelte a kommunista túlsúly megszüntetését a rendőrségnél és az önkormányzatoknál. Eközben a kommunista pártvezér egy zárt ülésen – a párt szűkebb vezetése számára – felfedte kártyáit.

Rákosi az MKP Központi Vezetőségének 1946. május 17-én megtartott ülésén hosszú, csapongó beszédben jelentette be, eljött az ideje, hogy felvesse a szocializmus kérdését. Tehette, hiszen – saját bevallása szerint – a demokratikus választás óta eltelt időszakban a demokratikus fejlődést sikerült balra vinni. Rákosi három olyan döntést is bejelentett, amelyeket azok, akik amellel érvelnek, hogy a Marshall-terv váltotta ki a szovjetizálást, az inkriminált beszéd utáni időszakra tesznek. Ez pedig a munkáspártok egyesítése, a proletárdiktatúra bevezetése, valamint a Kominform megalapítása volt. Beszédében kijelentette:

„Azután fel kell vetni a szocializmus kérdését. Itt meg kell mondani az elvtársaknak, hogy a tavalyihoz képest a helyzet alaposan megváltozott. Tavaly tavasszal és nyáron és a választások előtt mi szándékosan háttérbe szorítottuk a szocialista vonalunkat.” Az új koncepciónak a lényege – fejtegette Rákosi –, hogy „a változott viszonyok között, amelyik országban meg fog érni a proletariátus felszabadításának vagy a szocializmusnak az előfeltétele, ott meg fogják tenni, tekintet nélkül arra, hogy kapitalista környezetben van az ország vagy nem [...] mostantól saját munkánktól fog függni, hogy megteremtjük-e saját hazánkban a proletariátus felszabadításának az előfeltételeit.”

Rákosi felfedte – amit a nyilvánosság előtt továbbra is tagadott –, hogy a Szovjetunió által bejárt út lesz az

irányadó, tehát szó sem lesz valamiféle nemzeti megoldásról. Kijelentette, hogy elhárult az akadály a két munkaspárt egyesítése előtt, hiszen – szerinte – nincs „*ma a világon olyan gondolkodó szociáldemokrata, aki azt mondaná, hogy helytelen volt az út, amire a Szovjetunió 1917-ben rálépett*”. Fejtegetéseiből kiderül, hogy már az év legelején nyomást gyakorolt az egyébként társutas Szakasitsra az egyesülés érdekében. A háborút illetően a pártvezér viszonylag derűlátó volt, hiszen úgy vélte, 25-30 éven belül nem kerül sor újabb világháborúra. Talán nem véletlen, hogy a nemzetközi kommunista mozgalom egyik vezéralakja, Nikosz Zakariadesz kijelentette: Európa népei a Szovjetunió vezetésével menetelnek előre a teljes felszabadulásért, és egyetlen hatalom sem tudja megállítani ezt a menetelést, még az angolszászok sem.

ELFELEDETT EGYETÉRTÉS

Addigra a szövetséges hatalmak egyetértése már a múlté volt, az Egyesült Államok katonai vezetése kidolgozta a Szovjetunió elleni védekező háború tervét. Néhány hónappal később Novikov

washingtoni szovjet nagykövet elemzést írt az amerikai külpolitikáról. A szöveget egyes szakértők szerint maga Molotov külügyminiszter fogalmazta meg, vagyis a legfelső szovjet vezetés nézeteit tükrözte. Ebben már nyíltan arról van szó, hogy Kelet-Európa az amerikai imperializmus terjeszkedésének védőfala. A háború kérdésében a Rákosi-beszédhez képest borúlátóbb fordulatot tükröz, hiszen kész tényként állítja, hogy Washington háborúra készül a Szovjetunió ellen.

Washington diplomáciai téren próbálta elérni a Szovjetuniónál, hogy legalább gazdaságilag ne gyarmatosítsa Magyarországot, de közvetlen támogatást nem adott a kommunisták ellenzékének. A SZEB-en belül pedig következetesen támogatta a szovjet álláspontot a volt közös ellenséggel szemben, holott a szovjet titkosszolgálat végig megfigyelés alatt tartotta. Az amerikai vezetés 1946 márciusában a Szovjetunióknak átadott jegyzékben követelte, hogy a Szovjetunió működjön együtt a nyugati hatalmakkal Magyarország gazdasági talpra állításában.

Amerika különösen két dolgot nehezményezett. Egyrészt a túlméretezett jóvátételi kötelezettségeket, másrészt pedig azt, hogy a szovjetek a szövetségesek által birtokolt javakat vet-

tek saját tulajdonukba. A Moszkvának átadott jegyzékben az amerikai diplomácia azzal fenyegetőzött, hogy a Szovjetunió nem vehet részt az amerikai égisz alatt kialakuló nemzetközi gazdasági együttműködésben. Sztálin visszautasította a vádakat, és nem reagált érdemben: ha választania kellett a Nyugat és a kizárólagos kelet-európai érdekszféra között, gondolkodás nélkül az utóbbit választotta.

Bár a kisgazdák többször folyamodtak amerikai pénzügyi támogatásért, ezt az Egyesült Államok követe elutasította. Két okra hivatkozott: egyrészt arra, hogy az Egyesült Államok hagyományosan nem avatkozik be más országok belpolitikájába, másrészt arra, hogy a demokratikus erők nem mutatnak kellő eltökéltséget a kommunista törekvések visszaverésére. Arthur Schoenfeld – az USA magyarországi követe, aki a finn-szovjet háború idején Helsinkiben képviselte hazáját – kedvezőtlen összehasonlítást tett a bátor finnek és a „nyúlszerű visításokat” hallató magyarok között. Úgy vélte, hogy csak néhány ember száll bátran szembe Rákosiékkal, a többiek – pl. Nagy Ferenc és Tildy Zoltán – könnyen beadják a derekukat.

AUSZTRIA KÜLÖNLEGES HELYZETE

Ausztria négyhatalmi megszállás alá került. Emiatt helyzete gyökeresen eltért a kizárólagosan szovjet okkupáció alá esett országokétól. Osztrák történetek munkáiból kiderül, hogy Sztálin számára minden bizonynyal kevésbé volt fontos az osztrák kommunista párt hatalomra jutása, mint a magyaré. Emellett Ausztria számíthatott a

nyugatiak támogatására. Kelet-Ausztria leválasztása és szovjetizálása pedig a jelek szerint nem merült fel. Egy főre számolva Bécs kapta Európában a legnagyobb amerikai pénzügyi segílyt. Ez nem volt véletlen, hiszen földrajzi elhelyezkedése miatt nyugati szomszédunk stratégiailag kulcspozícióban volt. Mussolini fogalmazta meg

pontosan: aki Bécsben reggelizik, Milanóban ebédel.

Emellett Németország déli részének megtartása szempontjából is elengedhetetlen volt, hogy Ausztria ne kerüljön szovjet kézre. Röviden, Ausztria egészének átadása a szovjet birodalomnak szinte kilátástalanná tette volna a Nyugat helyzetét. A Szovjetunió számára vi-

szont Magyarország területe biztosította az összekötő kapcsolatot az uralma alatt álló északi területek és a Balkán között. Terméketlen lenne arról értekezni, hogy a szovjet szféra Moszkva biztonságát szolgálta-e, avagy offenzív célokat, hiszen a biztonság és a terjeszkedés ugyanannak az éremnek a két oldala.

A valóságban az amerikai diplomátának nem volt világos fogalma a szovjetek feltétel nélküli támogatását élvező kommunista párti nyomás erejéről és a színpalak mögött érvényesülő közvetlen szovjet politikai beavatkozás mértékéről. A szovjet behatolással szembeni ellenállásra való hajlandóságot pedig mérsékelte a külső támasz hiánya, vagyis róka fogta csuka, csuka fogta róka helyzet állt elő: mivel kicsi volt az ellenállás, az amerikaiak nem támogatták a kisgazdákat, akik viszont arra hivatkoztak, hogy nyugati segítség nélkül nincsen esélyük. Az amerikai külügyminisztérium Csehszlovákiából is kiábrándult, mivel Prága a szovjet álláspontot visszhangozta, így a pénzügyi segílyt is az amerikai imperializmus megnyilvánulásának bélyegezte.

Nagy Ferenc 1947-es lemondatása kapcsán – bár nehéz megmagyarázni, hogy a belpolitikai válság közepette miért utazott a miniszterelnök svájci szabadságra – a washingtoni vezetés komoly diplomáciai tiltakozást fontolgatott. Diplomáciai offenzívájuk sikere érdekében igyekeztek megnyerni London támogatását. Ott azonban megpróbálták lebeszélni az amerikaiakat a demarche átadásáról. Arra hivatkoztak, hogy a Szovjetunió szövetséges állam volt, és nehéz lenne ellene mozgósítani a nemzetközi közvéleményt egy korábbi csatlós állam érdekében. Valójában a britek számára nem volt különösebben érdekes, ami Magyarországon történt, hiszen Romániával együtt a

legkevésbé lényeges országok közé sorolták. Közép-Európa megítélése tekintetében a magyar-osztrák határ bizonyult a választóvonalnak.

SZTÁLINÉ A DÖNTŐ SZÓ

1947 májusában Magyarország szovjetizálásának utolsó akadályja is elhárult, amikor Sztálin levélben kézbesített utasítására Rákosi lemondásra kényszerítette a Magyar Közösség-ügyben való részvétellel vádolt Nagy Ferenc miniszterelnököt, akinek addigra már nem sok hatalma volt és nem élvezett sem belső, sem külső támogatást. Hamarosan az utolsó látszatdemokráciára is sor került. 1948 februárjában szovjet segédlettel kommunista puccsra került sor Csehszlovákiában. Edvard Beneš tíz éven belül másodsor vesztette el hatalmát és a független Csehszlovákiát. Rossz helyen kereste az ellenséget – a németekben és a magyarokban –, de ezt talán az utolsó pillanatig nem érzékelte. Hiába folytatott szovjetbarát külpolitikát, Moszkvának nem volt szüksége a híd szerepre Kelet és Nyugat között.

Prága miatt fordulat következett be az Egyesült Államok kelet-európai politikájában, bár a Szovjetunió amerikai megítélése már a Nagy Ferenc-ügy miatt drasztikusan megromlott. Washingtonban végleg leszámoltak azzal a lehetőséggel, hogy Moszkvában partnert találjanak az európai stabilitás biztosítása érdekében. Eddig inkább úgy ítélték meg, hogy a nagyhatalmi hegemónia és az európai biztonság egymást nem kizáró feltételek. Ettől kezdve az amerikaiak biztonságpolitikai kockázatnak tekintették a közép-európai szovjet hegemóniát, és a követ-

kező másfél évtizedben a nemzetállamok függetlenségének helyreállítására törekedtek. A hidegháború nem Kelet-Közép-Európa miatt keletkezett, az Egyesült Államok meg tudta tartani a nyugati biztonság alappilléreinek tekintett Törökországot és Görögországot, és megakadályozta a kommunista hatalomátvételt Ausztriában.

Csehszlovákia példája mutatja, hogy a nemzeti külpolitika eszköztelen volt, Beneš Moszkva-barát stratégiája, Csehszlovákia szövetségesi státusza sem bizonyult elegendőnek a szovjet szférába való betagozás erőszakos megvalósításának elkerülésére. A második világháborús területi foglalások, a nagyhatalmi érdekek ütközése határozták meg a demarkációs vonalakat Kelet és Nyugat között. Sztálin az autarkiára rendezkedett be, s legkésőbb 1946-ban eldöntötte, hogy kizárja a Nyugatot és a politikai pluralizmust az általa megszállt területekről. Szívesen igénybe vett volna nyugati gazdasági támogatást, de csak a saját feltételeivel. Kikényszerítette, hogy a háború által jobban lepusztított, eleve szegényebb Közép- és Kelet-Európa saját erejéből kényszerüljön gazdaságilag talpra állni.

A szovjetek által megszállt területeken az otthon totális hatalmat élvező Sztáliné volt a döntő szó. Megválaszolatlan kérdés, hogy a kommunista és szovjet térnyeréssel következetesebben szembeszegülő politika vezethetett volna-e más eredményre. A szerző álláspontja, hogy mivel az ország szovjet belbiztonsági tér volt, a játszma már akkor véget ért, amikor eldőlt, hogy nem az amerikai vagy a brit, hanem a Vörös Hadsereg szállja meg az országot. Ennek ellenkezőjére pedig minimális esély sem volt. ♦

Szviridov altábornagy és George Hutton Weems dandártábornok, a SZEB tagjai, 1947. szeptember 5.

Előfizetőinknek 2 szám ajándék: 10-et fizet, 12-t kap!

Egyenként is megvásárolható példányok

2004/4	Bibó István, a nemzet lelkiismerete	448 Ft	☐
2004/8-9	60-as évek	699 Ft	☐
2004/10	IV. Károly	448 Ft	☐
2004/12	Az Andrássyak világa	448 Ft	☐
2006/2-3	Háború a modern korban	789 Ft	☐
2006/7	Terrorbombázások - Tortúra	545 Ft	☐
2006/8	Che Guevara - Keresztések	545 Ft	☐
2007/3	Állambiztonság - Titkosszolgálat	595 Ft	☐
2007/6-7	A magyar bor századai	889 Ft	☐
2007/8	A 20. századi nő	595 Ft	☐
2007/9	Személyi kultuszok	595 Ft	☐
2007/10	Horthy Miklós kultusza	595 Ft	☐
2007/1	különszám AVO-AVH-III/III	595 Ft	☐
2008/1	Emigrációk	595 Ft	☐
2008/2-3	Reform, modernizáció	595 Ft	☐
2008/4	Szlovákia + Híres asszonyok	595 Ft	☐
2008/5	A repülés úttörői + Edvard Beneš	595 Ft	☐
2008/6	Ókori olimpiák + Katyn	595 Ft	☐
2008/7-8	Fekete krónika	895 Ft	☐
2008/9	Fekete-fehér Amerika	595 Ft	☐
2008/10	A doni kálvária + '68 világa	595 Ft	☐
2008/1	különszám Titokzatos ókor	595 Ft	☐
2009/1-2	Magyar jobboldali hagyomány	895 Ft	☐
2009/3	A királysíroktól a 301-es parcelláig	595 Ft	☐
2009/4	Amiről a címerek mesélnek	595 Ft	☐
2009/5	Délvidéki tragédia	595 Ft	☐
2009/6	Út a háborúhoz	595 Ft	☐
2009/7-8	Vadászat Magyarországon	895 Ft	☐
2009/9	A téli háború - Kálvin és a reformáció	595 Ft	☐
2009/10	Egyenruha-történet - Középkori magyar királynék	595 Ft	☐
2009/11	Középkor	595 Ft	☐
2010/1	A csendőrség története 1881-1945	645 Ft	☐
2010/2	Szabadkőművesek	645 Ft	☐
2010/3	Szélsőjobboldali radikalizmusok	645 Ft	☐
2010/6	Kitelepítések - Ki volt Biszku Béla?	645 Ft	☐
2010/7	A szex és erotika kultúrtörténete	645 Ft	☐
2010/8	Sikertörténetek a 19. században	645 Ft	☐
2010/9	1956-os sortűzek - Kulákok	645 Ft	☐
2010/10	Hitler és Sztálin tábornokai - Károlyi Mihály	645 Ft	☐
2010/1	különszám Trianon és a revízió	645 Ft	☐
2010/2	különszám Ormos 80	645 Ft	☐
2011/1	A Szent Korona viszontagságai	645 Ft	☐
2011/2	Vörös terror, fehér terror	645 Ft	☐
2011/3-4	A 19. század - Bethlenek	995 Ft	☐
2011/5	Weimar arcai - Megszállások	645 Ft	☐
2011/6	A Hitler-Sztálin paktum	645 Ft	☐
2011/7	Háborús bűnösök	645 Ft	☐
2011/8	Királykérdés Magyarországon	645 Ft	☐
2011/9-10	Bethlen István	995 Ft	☐
2011/11	Az avarok	645 Ft	☐
2011/12	Gulag	645 Ft	☐
2011/1	különszám Dicsőséges dinasztia: Árpád-ház	645 Ft	☐
2011/2	különszám Náci örökség	645 Ft	☐
2011/3	különszám Magyar középkor	645 Ft	☐
2012/1-2	Magyarország a mérlegen	995 Ft	☐
2012/3	Kitörés	645 Ft	☐
2012/6	Adók és adófizetők - Hitler stílusa	645 Ft	☐
2012/7	Újkori olimpiák - Lovagok világa	645 Ft	☐
2012/8	Horthy István halála - Kádár arcai	645 Ft	☐
2012/9-10	Klebsberg - Aktuális Horthy kép	995 Ft	☐
2012/11	Volksbund kontra Hűségmozgalom	645 Ft	☐
2012/12	Sztálin - Nagy perek - A „Kossuth címer”	645 Ft	☐
2012/1	különszám Boszorkányság	645 Ft	☐
2012/2	különszám A Magyar nemesség	645 Ft	☐
2013/1	Híres merényletek - Gestapo	695 Ft	☐
2013/2-3	Nagy Szulejmán - Pápák és a Pápaválasztás	995 Ft	☐
2013/4	Mozaikok az európai zsidóság történetéből	695 Ft	☐
2013/5	Horthy Istvánné - Grófok, hercegek, bárók	695 Ft	☐
2013/6	Szent István nyomában - Fehérvár	695 Ft	☐
2013/7	Bethlen Gábor - Kis magyar lőtörténelem	695 Ft	☐
2013/8	A mohácsi csata - II. Lajos kontra Szulejmán	695 Ft	☐
2013/9-10	Napoleon - A hatalom és a szélsőjobb a Horthy-korban	995 Ft	☐
2013/11	Hősök tere - Nemzet és emlékezet	695 Ft	☐
2013/12	A Bethlen-korszak	695 Ft	☐
2013/1	különszám A borgiák - Firenze és a Mediciék	695 Ft	☐
2013/2	különszám Mi történt Mohács után?	695 Ft	☐
2014/1	A székelység története	695 Ft	☐
2014/2	Zrínyiek	695 Ft	☐
2014/3	Dózsa György, 1514 - Megszállás, 1944	695 Ft	☐
2014/4-5	Seuzo-kincs - Az I. világháború	995 Ft	☐
2014/6	A béke kálváriútján - Apponyi Albert gróf	695 Ft	☐
2014/7	Egy magyar mítosz - Az aranycsapat	695 Ft	☐
2014/8	Sopron - A hűség városa	695 Ft	☐
2014/9	Isonzó - Doberdó - Caporetto	695 Ft	☐
2014/10	Az Oszmán Birodalom	695 Ft	☐
2014/11	A kiugrási kísérlet	695 Ft	☐
2014/12	Magyar béketörekvések - Szent-Györgyi Albert	695 Ft	☐
2014/1	különszám Európa	695 Ft	☐
2015/1	A nagy háború, 1914-1918	695 Ft	☐
2015/2	Islám radikalizmus - Vitriolos karikatúrák	695 Ft	☐
2015/3	Haditengerészet	695 Ft	☐
2015/4	1945, egy végzetes év - Hóman Bálint	695 Ft	☐
2015/5-6	Örmény genocídium 1915 - Német kapituláció 1945	995 Ft	☐
2015/7	Petőfi élete és halála	695 Ft	☐
2015/8	Női szerepek a történelemben	695 Ft	☐
2015/9	A Nádasdyak - Málénkij Robot	695 Ft	☐
2015/10	Koncepciók perek	695 Ft	☐
2015/11	Gróf Tisza István	695 Ft	☐
2015/12	Koronás fők	695 Ft	☐
2016/1	Migráció	695 Ft	☐
2016/2	Széll Kálmán	695 Ft	☐
2016/3	A Mein Kapf és a Hitler mítosz	695 Ft	☐
2016/4	Mátyás király	695 Ft	☐
2016/5-6	Teleki Pál - Báthori István - GULAG	995 Ft	☐
2016/7	Honfoglalók	695 Ft	☐
2016/8	Verdun, 1916	695 Ft	☐
2016/9	Széchenyi István - a legnagyobb magyar	695 Ft	☐
2016/10-11	1956-2016 - Végzetes sorsok	995 Ft	☐
2016/12	Amerikai elnökök - 1789-2016	695 Ft	☐
2017/1-2	Koronázások Magyarországon 1526-1916	995 Ft	☐
2017/3	A GULAG szomorú világa - Olofsson Placid atya	695 Ft	☐
2017/4	Mindszenty - Kádár	695 Ft	☐
2017/1	különszám SISI - Erzsébet a magyarok királynéja	695 Ft	☐
2017/5	Kállay Miklós	695 Ft	☐
2017/6	Jászok és kunok	695 Ft	☐
2017/7-8	Trianon - 1920	995 Ft	☐
2017/9	Szent László	695 Ft	☐
2017/10	Forradalmak	695 Ft	☐
2017/11	Görög mitológia	695 Ft	☐
2017/12	A reformáció kezdetei	695 Ft	☐

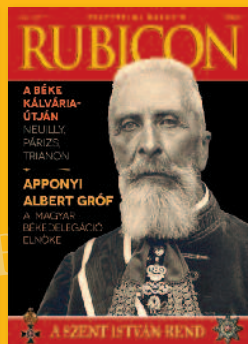
EGYÉVES ELŐFIZETÉS DÍJ | 2018/2-2019/1 (12 szám) 6950 Ft

Adja le megrendelését e-mailben: rubicon@t-online.hu | Rendelhet interneten: www.rubicon.hu

Vagy postai úton: Rubicon szerkesztősége (1161 Budapest, Sándor utca 60.).

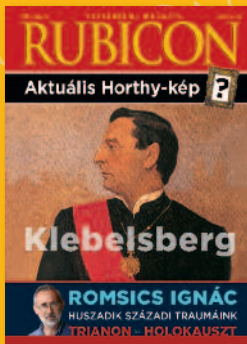
2016/10-11.

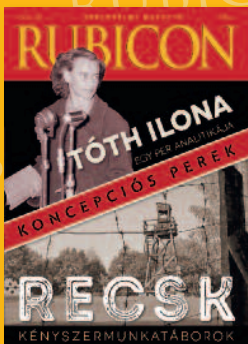
2014/6.

2017/7-8.

2012/9-10.

2015/10.

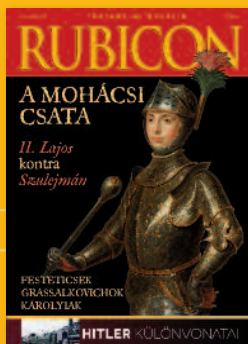
Sikerszámaink!

2016/10-11.

2016/9.

2013/8.

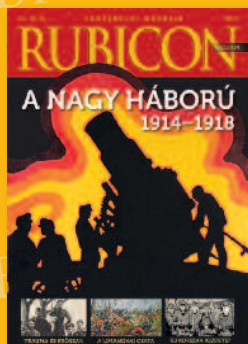
2017/9.

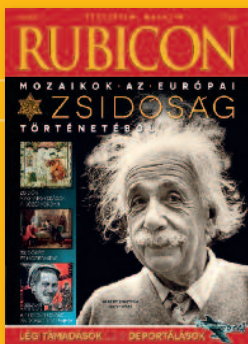
2016/7.

2014/1.

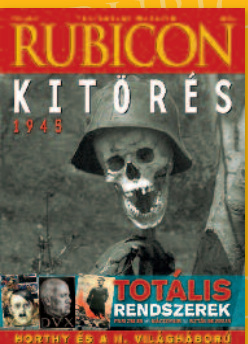
2015/1.

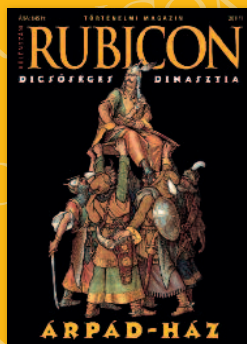
2013/4.

2016/3.

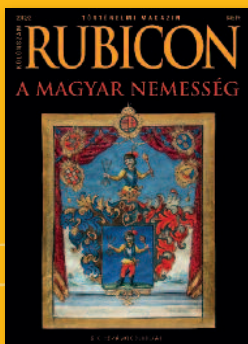
2012/3.

2011/1. különszám

2011/3. különszám

2012/2. különszám

2017/1. különszám

2012/1. különszám

GÖRGEI ARTÚR

Paczka Ferenc olajfestménye, 1916.

*Magyar Nemzeti Múzeum
Történelmi Képcsarnok.*

Görgeit baráti kapcsolat fűzte
a Paczka művész házaspárhoz,
ő volt az esküvői tanújuk Rómában.

RUBICON MEGRENDELÉS:

www.rubicon.hu